

Czym jest „prywatna historia”?

Bibliografia:

- Źródło: Hanna Mortkowicz, ***[*Mieć szesnaście lat i przed sobą życie*], [w:] Joanna Olczak-Ronikier, *W ogrodzie pamięci*, Kraków 2004, s. 187.
- Źródło: *Oda do młodości*, [w:] Adam Mickiewicz, *Wybór poezyj*, t. 1, oprac. Czesław Zgorzelski, Wrocław 1997, s. 63–67.
- Źródło: Joanna Olczak-Ronikier, *W ogrodzie pamięci*, Kraków 2004, s. 187–197.
- Źródło: Janusz Korczak, *Kiedy znów będę mały*, oprac. Barbara Kryda, Kraków 1991, s. 7–10.
- Źródło: Barbara Kryda, *Postowie*, [w:] Janusz Korczak, *Kiedy znów będę mały*, Wrocław 1991, s. 199.

Czym jest „prywatna historia”?

Źródło: a. nn., *Książka*, domena publiczna.

Wspomnienia i pamięć o przeszłości, bez względu na to, czy dotyczą spraw wielkich, takich jak kwestia narodu, czy historii prywatnych, odgrywają istotną rolę w kształtowaniu osobowości każdego człowieka. Jednak często wracamy do przeszłości, w tym do czasów dzieciństwa, dopiero wtedy, gdy jesteśmy dorośli. Nie zawsze udaje się nam odtworzyć pełny obraz tych wydarzeń, które miały miejsce dawno temu. Jednak pamiętamy te zdarzenia, które z różnych powodów odcisnęły piętno na naszym życiu.

Już wiesz

1) Wyszukaj w dostępnych źródłach informacje na temat życia i twórczości znanego polskiego księgarza i wydawcy Jakuba Mortkowicza.

2) W dostępnych źródłach wyszukaj informacje o tym, z jaką działalnością związane jest edytorstwo.

Jakub Mortkowicz – księgarz i wydawca

” Joanna Olczak-Ronikier

W ogrodzie pamięci

[Niepodległość](#) oznaczała dla moich dziadków przede wszystkim konieczność wzięcia się do pracy. Wreszcie dla terażniejszości, nie dla przyszłości, bez obaw, bez politycznych represji. Wiosną 1919 roku Jakub Mortkowicz dzięki specjalnym przepustkom i pozwoleniom jednym z pierwszych ekspresów wojskowo-dyplomatycznych wyjechał do Francji i Anglii, by nawiązać zerwane przez wojnę kontakty zawodowe. Wziął ze sobą egzemplarze swoich wydawnictw. W broszurze *Książka polska jako czynnik międzynarodowy i propagandowy* wspominał później: „Główny dyrektor [Oxford Press](#), słynny wydawca [Henry Milford](#), podczas dyskusji powiedział mi: »Pokaż mi pan, jak wydajecie książki, a przekonam pan do waszej kultury i niepodległego bytu«. Pokazałem i przekonałem go”.

Wrócił zachwycony propozycjami współpracy, z mnóstwem pomysłów i planów. Przywiózł do Warszawy francuskie i angielskie nowości literackie, ogromne ilości albumów i [reprodukcji](#) artystycznych, którymi udekorował okna wystawowe księgarni na

Mazowieckiej, zwoje kolorowych płócien na oprawy książek. Żona i córka z najwyższym trudem wyprosiły u niego parę metrów tych cudowności na letnie sukienki [...].

Dwudziestolecie międzywojenne, mimo swoich osiągnięć, nie było przyjazne książce. Najpierw inflacja, potem reforma finansowa, wreszcie kryzys gospodarczy, powszechne zubożenie, wzrastające koszty produkcji – wszystko to spowodowało spadek sprzedaży. Tytuły prasowe wołały: „Agonia polskiej książki”. Uważano, że młodzież nie czyta, bo odciągana jest od lektury przez kinematograf, sport, radio, ilustrowane tygodniki. Mortkowicz wypowiadał się w prasie fachowej i w pismach literackich na temat znaczenia książki w życiu społeczeństwa, obmyślał sposoby przyciągnięcia czytelnika do księgarni. W roku 1918 założył z paroma znanymi księgarzami spółkę Polskie Towarzystwo Księgarni Kolejowych „Ruch”, która zajmowała się kolportażem pism, książek i materiałów piśmienniczych w całym kraju, a więc był współtwórcą funkcjonującej do dziś sieci kiosków „Ruchu”. W roku 1929 zaproponował kolegom księgarzom barwne i tłumne wyjście na ulicę: wielki kiermasz ze stoiskami na placu Teatralnym. Konkurs „Książka miesiąca”, „Dni dobrej książki” – to wszystko jego pomysły wykorzystywane do dziś. [...]

W okresach euforii nie przejmował się przykrościami, miał tysiące planów i projektów, zarażał wszystkich swoim entuzjazmem i w poczuciu wszechmocy porywał się na najśmielsze przedsięwzięcia. A potem następowały miesiące depresji i apatii. Moja babka i moja matka niechętnie o tym opowiadały. Za to rozkwitały, kiedy zaczynały sobie przypominać intensywność, kolory i smaki, którymi mieniło się życie, kiedy był w dobrej formie. Uwielbiał

podróże: i te dalekie – do Włoch, i te bliskie – na jarmark do Białegostoku. W zmysłowy sposób radowały go zakupy: sery i wino, świątki i gliniane garnki, kwiaty i kolorowe perkale – przywoził te wszystkie dobra do domu w hurtowych ilościach. Cieszyło go niestrudzone bieganie po muzeach i leniwe wałęsanie się po plażach. Na wakacjach lubił udawać malarza, brał ze sobą w plener farby i sztalugi, w słomkowym canotier, w błękitnym malarskim kitlu godzinami siadywał nad morzem. Ale nigdy nie odważył się dotknąć płótna pędzlem umoczone w farbie. Znał swoje ograniczenia.

Źródło: Joanna Olczak-Ronikier, *W ogrodzie pamięci*, Kraków 2004, s. 187–197.

Po przeczytaniu powyższego fragmentu powieści Joanny Olczak-Ronikier wykonaj ćwiczenia.

Ćwiczenie 1

Na podstawie przytoczonego fragmentu powieści wyjaśnij, jak można interpretować jej tytuł.

Ćwiczenie 2

Odnosząc się do fragmentu powieści *W ogrodzie pamięci*, ustal, czy zgadzasz się z określeniem, że historia dzieje się dzięki ludziom i miejscom. Uzasadnij swoje zdanie.

Jakub Morkowicz

Źródło: a. nn., fotografia czarno-biała, domena publiczna.

Definicja: edytor

wydawca; także redaktor naukowy przygotowujący dzieło autora lub autorów do publikacji; **edytor tekstu** – program komputerowy umożliwiający tworzenie, czytanie i poprawianie tekstów

Ćwiczenie 3.1

Czas jest elementem konstrukcyjnym świata przedstawionego i odgrywa istotną rolę w narracji każdej opowieści. Wyjaśnij, jakie znaczenie ma upływ czasu w „prywatnych historiach”.

Ćwiczenie 3.2

Wyjaśnij, jak w związku z upływającym czasem widzi swojego dziadka – Jakuba Mortkowicza – autorka opowieści *W ogrodzie pamięci*.

Ćwiczenie 3.3

Wyjaśnij, dlaczego Jakub Mortkowicz to postać ważna dla historii wydawniczej przedwojennej Polski.

Ćwiczenie 4

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Młodzińcze historie prywatne

Prywatne historie to również „chwile uniesień” i plany na przyszłość. Przeczytaj wiersz, który napisała córka Jakuba Mortkowicza – Hanna – w 1918 roku.

” Hanna Mortkowicz

***[Mieć szesnaście lat i przed sobą życie]

Mieć szesnaście lat i przed sobą życie,
I głowę pełną zamiarów i chceń,

Pędzić przed siebie w radości, zachwycie
W cudny, słoneczny, szafirowy dzień.

Mieć lat szesnaście, młode mocne nogi,
Na przyszłe trudy dwoje silnych rąk,
Przebiegać ścieżki, bezdroża i drogi
I żyć swobodnie wśród lasów i łąk.

Mieć lat szesnaście i twarz roześmianą,
I z miłością patrzeć na ludzi i świat,
Z radością życia budzić się co rano,
Ach, jak to dobrze mieć szesnaście lat!

Źródło: Hanna Mortkowicz, ****[Mieć szesnaście lat i przed sobą życie]*, [w:] Joanna Olczak-Ronikier, *W ogrodzie pamięci*, Kraków 2004, s. 187.

Ćwiczenie 5.1

Zinterpretuj pierwszą zwrotkę wiersza ****[Mieć szesnaście lat i przed sobą życie]* autorstwa Hanny Mortkowicz.

Ćwiczenie 5.2

Wypisz z utworu ****[Mieć szesnaście lat i przed sobą życie]* epitety i określ ich funkcję w tekście.

Ćwiczenie 5.3

Scharakteryzuj szesnastoletniego człowieka – w opisie odnieś się do poniższych cytatów z wiersza.

„Przebiegać ścieżki, bezdroża i drogi\ I żyć swobodnie wśród lasów i łąk” oraz „z miłością patrzeć na ludzi i świat,\ Z radością życia budzić się co rano”.

„...zapał tworzy cudy...”

Oda do młodości to utwór napisany przez Adama Mickiewicza w 1820 roku. Uznawana jest za [manifest](#) młodego pokolenia, proponujący nowe wartości i przeciwstawiający się „staremu” pokoleniu. Młodzi nie zgadzali się z zastałymi zasadami epoki i chcieli stworzyć nowy świat i zasady. Byli pełni zapału do działania, chcieli poświęcać się kreowaniu nowych idei, pokonując swe słabości i pracując nad sobą. Chcieli, aby tworzona przez nich sztuka skupiała się przede wszystkim na uczuciach i emocjach. Fascynował ich folklor i natura. Młodzi nie chcieli przestrzegać sztywnych zasad, według których należy tworzyć dzieła. Z tego powodu często wybierali niektóre założenia, które realizowali, ale również mieszały gatunki czy tworzyli nowe.

” Adam Mickiewicz

Oda do młodości

[...]

Młodości! dodaj mi skrzydła!

Niech nad martwym wzlecę światem

W rajsłą dziedzinę [ułudy](#):

[Kędy zapał tworzy cudy,](#)

[Nowości potrząsa kwiatem](#)

[I obleka w nadziei złote malowidła.](#)

[...]

Młodości! ty nad poziomy

Wylatuj, a okiem słońca

Ludzkości całe ogromy.

Przeniknij z końca do końca.

Źródło: *Oda do młodości*, [w:] Adam Mickiewicz, *Wybór poezji*, t. 1, oprac. Czesław Zgorzelski, Wrocław 1997, s. 63–67.

Definicja: oda

utwór poetycki wychwalający ważną osobę, istotne wydarzenie lub jakąś ideę

Przeczytaj przytoczony powyżej fragment utworu Adam Mickiewicza i wykonaj ćwiczenia.

Polecenie 1.1

Zredaguj notatkę, w której opisziesz, w jaki sposób wyrażasz swój: entuzjazm, zapał i radość z siły, jaką daje młodość.

Ćwiczenie 6.1

Wyjaśnij, jaką funkcję pełni w *Odzie do młodości* Mickiewicza motyw skrzydeł i lotu ptaka.

Ćwiczenie 6.2

Wyjaśnij, czego, zdaniem podmiotu lirycznego, może dokonać młody człowiek. Opisz, jakie ma możliwości i czego może dokonać nastolatek w XXI wieku. Uzasadnij swoje zdanie.

Ćwiczenie 7

Zastanów się i odpowiedz, dlaczego dorośli tak chętnie wracają do wspomnień z młodości.

Ćwiczenie 8

Dopasuj związki frazeologiczne do ich znaczeń.

przeżywać drugą młodość

czuć się silnym i sprawnym

młody gniewny

będąc osobą starszą, zacząć zachowywać się jak wtedy, gdy się było młodym

młodym będąc, pomnij, że starym zostaniesz

młodzi ludzie rzadko myślą o śmierci, w przeciwieństwie do starszych, którzy myślą o nieuchronnej śmierci

młody może umrzeć, a stary musi

reprezentant pokolenia zbuntowanego przeciwko dorosłym

czuć się jak młody bóg

młodość nie trwa wiecznie

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Kiedy znów będę mały Janusza Korczaka

” Janusz Korczak

Kiedy znów będę mały

„Do dorosłego czytelnika”

»Powiadacie:

– Nuży nas obcowanie z dziećmi.

Macie słuszność.

Mówicie:

– Bo musimy się zniżyć do ich pojęć.

Zniżyć, pochyłać, naginać, kurczyć.

Mylicie się.

Nie to nas męczy. Ale że musimy się wspinać do ich uczuć.

Wspinać, wyciągać, na palcach stawać, sięgać.

Żeby nie urazić [...]»

To tak było.

Leżę raz w łóżku i nie śpię. Ale przypominam sobie, że jak byłem mały, często myślałem, co będę robił, gdy urosnę.

Różnie układałem.

Jak będę duży, zbuduję domek dla rodziców i ogródek będę miał.

Żeby w ogródku nasadzić drzewek: grusz, jabłoni i śliwek. Zasieję kwiaty. Żeby, jak jedne kwiaty więdną, inne zaczynały kwitnąć.

Nakupię książek z obrazkami albo bez obrazków, tylko żeby były ciekawe.

Kupię farby, ołówki kolorowe, będę rysował, malował. Co zobaczę, będę rysował.

Będę pielęgnował ogródek – i altankę wybuduję. W altance postawię krzesło, fotel z poręczami. Altanka będzie obrośnięta dzikim winem, a jak ojciec wróci z roboty, niech siedzi wygodnie w cieniu. Nałoży na nos okulary i będzie czytał gazetę.

A mama znów – będzie miała kury. I będzie gołębnik na palu, żeby się kot albo inny szkodnik nie zakradł.

I króliki będą.

Będę miał srokę, nauczę ją mówić.

Będę miał kuca i trzy psy. [...]

Gdybym znów był dzieckiem, chciałbym pamiętać, wiedzieć, umieć wszystko, co teraz wiem i umiem. I żeby nikt się nie domyślał, że już byłem duży. A ja niby nic. Udaję, że jestem takim samym chłopakiem jak wszyscy, mam ojca i mamę i chodzę sobie do szkoły.

Tak byłoby najciekawiej, najlepiej. Przyglądałbym się tylko i tak by było śmiesznie, że mnie nikt nie poznaje.

Źródło: Janusz Korczak, *Kiedy znów będę mały*, oprac. Barbara Kryda, Kraków 1991, s. 7–10.

Ćwiczenie 9.1

Wyjaśnij, dlaczego cytowany fragment poetyckiej baśni *Kiedy znów będę mały* adresowany jest do dorosłych.

Ćwiczenie 9.2

Podaj po dwa synonimy do wyrazów: „dorosły”, „dziecko”.

Ćwiczenie 9.3

Ustal, o czym marzył bohater opowieści, kiedy był dzieckiem.

Ćwiczenie 9.4

Wyjaśnij, w jaki sposób narrator przedstawia świat dziecka i świat dorosłych. Wskaż fragmenty tekstu, które informują o braku porozumienia między tymi światami.

Zadaniowo

Polecenie 2.1

Narysuj [mapę mentalną ogrodu](#) lub opisz ogród marzeń, używając m.in. następujących określeń: plewiony – zadbany, nieplewiony – dziki, tajemniczy, kwiatowy, kolorowy, pachnący itd. Aby uniknąć powtórzeń, skorzystaj ze słownika synonimów.

Ćwiczenie 10.1

Podaj wyrazy pokrewne do słowa „pamięć” będące: rzeczownikiem, czasownikiem, przymiotnikiem, przysłówkiem.

Polecenie 3.1

Zapytaj dziadków lub inne osoby o ich ciekawe prywatne historie.

Polecenie 4

Zredaguj notatkę, w której ustosunkujesz się do poniższych słów Barbary Krydy.

” Barbara Kryda

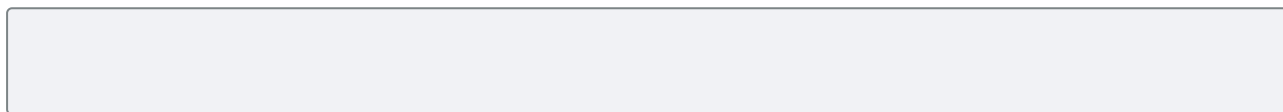
Posłowie

Bo przecież małym się jest teraz, kiedyś tam i już nigdy potem. Wszyscy o tym wiedzą. W dorosłych ludziach pozostaje zaledwie ślad przeżytego dzieciństwa, zapominają, czego naprawdę doświadczyli, co przeżywali. Obciążeni obowiązkami i odpowiedzialnością patrzą w przeszłość z rozrzewnieniem i tęsknotą za swobodą i utraconymi szansami. Wszystko z daleka wydaje się im teraz piękne i dobre – bo już dalekie i nigdy więcej nieosiągalne. A znowu w dzieciach jest niecierpliwość doświadczenia przyszłości. Dłużą im się czas dorastania. Chcą z dzieciństwa uciec jak najszybciej i jeszcze nie wiedzą, jak bardzo będą żałować tego, co zostawiają za sobą. Przeżywając głęboko swoje smutki i zawody, wzdychają: „kiedy będę duży...” i spoglądają na dorosłych z zazdrością. Spieszą się do spełnienia swoich tęsknot, realizacji swoich szans. Nie wiedzą jeszcze, że te spełnienia będą miały niewiele wspólnego z oczekiwaniem; że to, co wydaje się z daleka tak bardzo warte zabiegów i łatwe do zdobycia, pozostanie zawsze dalekie i nieosiągalne.

Źródło: Barbara Kryda, *Posłowie*, [w:] Janusz Korczak, *Kiedy znów będę mały*, Wrocław 1991, s. 199.

Polecenie 5

Napisz list do kolegi lub koleżanki, w którym opisziesz swoje marzenia związane z dorosłością.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.